

skab, men også praktisk sømandsskab. Disse evner kom til fuld udfoldelse som leder af videnskabelige ekspeditioner til Vestindien, hemmelige missioner til Sverige og Rusland og den store ekspedition til Østgrønland i 1786 for at lokalisere nordboernes Østerbygd m.m.

Efter 1798 fik han ikke flere udekommandoer, og kunne for alvor hellige sig arbejdet med opmåling og sikring af farvandet.

Allerede i 1784 havde han som nævnt taget initiativ til oprettelse af et søkortarkiv. Det blev hurtigt suppleret med andre arbejdsområder lodsvæsen, havnevæsen og søopmåling.

Løwenørn var således ikke blot en farverig og spændende søofficer, men en praktisk organisator. Han har fået en spændende og læseværdig biografi, der ikke blot centrerer sig om personen, men tillige giver væsentlige bidrag til forståelse af det 19. århundredes søfartsforhold.

Henrik Fode

Mads Østerby: *Danske jernbaners byggeri. Et rids af et forløb 1844-1984.* (Odense Universitetsforlag, 1984). 117 s., 158,60 kr. (inkl. moms og porto).

Bogens emne er de bygninger af forskellig art, der opføres i forbindelse med jernbaner, og hovedparten af bogen udgøres af et righoldigt billedmateriale, hvoraf størstedelen er viet banegårdene. Udtrykket »grim som en banegård« viser sig at være langt mindre entydigt, end man kunne tro, for det danske banegårdsbyggeri er en opvisning i stilblanding, og banegårdene derfor overraskende forskellige i deres udforming. Forfatterens korte indledning behandler emnet ud fra æstetiske betragtninger, og sætter ikke jernbanebygningerne ind i nogen videregående sammenhæng. For en historiker er der ikke meget at

hente der, men som billedsamling har bogen absolut sin værdi.

Jørgen Fink

Hanne Caspersen: *Moderskabspolitik i Danmark i 30'erne. Det modsætningsfyldte moderskab.* Skrifter udgivet af Det historiske Institut ved Københavns Universitet XVI. (Den danske historiske Forening, 1985). 197 s.

Hanne Caspersens bog giver mere, end titlen lover, idet den faktisk rummer en bred oversigt over de gifte kvinders situation i 1930'erne. Hun skriver ud fra, hvad hun kalder en subjektiv metode uden forkastelse af kildekritikken, idet hun mener, at kildekritikken er nødvendig, men ikke tilstrækkelig til udforskning af kvinders liv; man må supplere med subjektive synsvinkler og inddragelse af egne erfaringer og prøve på at leve sig ind i tid og hverdag – uden af den grund at projicere nutiden tilbage på fortiden!

1930'erne var kendetegnet af en engageret debat om mange samfundsmæssige problemer, herunder også om kvindens plads; og debatten blev forstærket af krisen, arbejdsløsheden og det fallende fødselstal. Hanne Caspersen kommer godt rundt i debatten lige fra den officielle ligestillingspolitik til »menigmands« opfattelse, der kort kunne sammenfattes til »kvindens plads er i hjemmet«.

I næste hovedafsnit gennemgås en række normative skrifter med henblik på deres holdning til pigeopdragelse. Disse skrifter lagde stor vægt på pigerens moderinstinkt og på deres opdragelse til hustru og moder, mens der var forskellig opfattelse af, hvorvidt moderskab udelukkede erhvervsarbejde.

Et meget stort afsnit behandler husmødrenes hverdag – som her afgrænses som kvinder, som enten selv var er-

hvervsarbejdende, eller som var gift med en lønarbejder, og som ikke havde betalt hjælp til husholdningen. Forfatterens generelle påstand er den, at hvis det overhovedet kunne lade sig gøre, havde den gifte kvinde ikke erhvervsarbejde – og hvis hun havde, blev det lagt, så det kolliderede mindst muligt med husarbejde og børnepasning. Vi får gennemgået de fysiske rammer: lejlighedernes størrelse, udstyr, indretning, antal beboere og husmoderens arbejde: rengøring, vask, tøjreparation og -fremstilling, madlavning, børnepasning og -opdragelse, og forstår klart, at det at være husmoder dengang har krævet så meget, at man næsten ikke har fantasi til at forestille sig, at *de* kvinder også kunne have udearbejde.

Tesen om de hjemmegående husmødre underbygges i et afsnit om de dobbeltarbejdende kvinder, hvor Hanne Caspersen har forsøgt at sætte tal på. Der *kom* flere kvinder ud på arbejdsmarkedet i 1930'erne, men endnu i 1940 var antallet af husmødre større end antallet af erhvervsmæssigt beskæftigede kvinder.

I de sidste to hovedafsnit ses på den statslige befolknings-, kvinde og moderskabspolitik. 1930'erne var de store kommissioners tid, med for eksempel Befolknings- og Svangerskabskommissionen. Befolkningsskmissionen udsprang af bekymringen over den faldende fødselshyppighed og af et ønske om at finde årsagerne og derefter prøve at vende udviklingen, mens Svangerskabskommissionen var nedsat på grund af befolkningens og lægernes usikkerhed omkring retten til svangerskabsafbrydelse. Kommissionsarbejdet fik kun få konkrete resultater, som for eksempel lov om lån til boligbyggeri og huslejeunderstøttelse til mindrebemidlede børnerige familier eller lov om mødrehjælpsinstitutioner. Der, hvor det lykkedes bedst for staten at gribe ind, var tilsynet med

spædbørn: loven om sundhedsplejerskeinstitutionen fra 1937. I hvert fald faldt den ellers høje spædbarnsdødelighed i slutningen af 1930'erne.

Et andet statsligt initiativ fra 1930'erne var Statens Husholdningsråd fra 1935. Dets oprettelse falder sammen med tidens større krav til husmødrenes viden og kunnen inden for både husførelse og børnepasning. Hanne Caspersen konkluderer, at den statslige befolknings- og kvindepolitik valgte at prioritere kvindens reproduktive frem for hendes produktive funktion: Kvinderne måtte godt arbejde, men moderskabet kom først og var klart den vigtigste funktion.

Hanne Caspersen har skrevet en god, interessant og informativ bog, som ingen, der beskæftiger sig med kvindernes forhold i 1930'erne, kan komme udenom.

Tove Elklit

Hilda Rømer Christensen og Hanne Rikken Nielsen (red.): *Tidens kvinder. Om kvinder i mellemkrigstiden*. (Århus, 1985, i kommission hos Husets Forlag). 208 s., 125,- kr.

Antologien, der består af en indledning, otte artikler og en litteraturoversigt, er en udløber af et møde om kvinder i mellemkrigstidens Danmark, der blev afholdt på Aarhus Universitet i 1984. I den kortfattede indledning ridses tidens tendenser op, og det postuleres, at det væsentligste træk ved mellemkrigstiden var, at en række problemstillinger blev synlige og gav anledning til en række diskussioner, hvoraf mange stadig er aktuelle. Disse problemstillinger og diskussioner lagde kimen til den økonomisk og seksuelt selvstændige kvinde.

Mange af artiklerne er spændende og indholdsrige, men som så mange andre antologier udgør bogen ikke nogen helhed; man hører om moderskab, børne-